

UN PROJECTE NACIONAL URGENT:

L'ESTUDI DE L'ABAST

DE LA IMMIGRACIÓ FRANCESA A CATALUNYA

DURANT L'EDAT MODERNA

JAUME CODINA

El tema de la immigració francesa a Catalunya durant els primers segles de l'edat moderna no preocupa gaire, segons que es veu, els nostres historiadors. A jutjar pel nombre d'estudis apareguts sobre aquest aspecte, les investigacions avancen tan lentament que en cent anys encara no tindrem coberta la geografia del nostre país. No entro en la qualitat dels treballs; només en constato la quantitat. I aquesta, fins avui, fa caure l'ànima als peus: *no arriben a una vintena* els específicament dedicats al tema (mencions de passada o d'unes poques pàgines, a part) des que, *fa més de trenta anys*, en uns magnífics escrits peoners, E. Moreu Rey, d'una banda, i Jordi Nadal i Emili Giralt, de l'altra, destapaven la qüestió.

Eren els temps en què el tradicional xovinisme francès, aquí historiogràfic, doblat d'ignorància supina, feia que tot un F. Braudel en la seva gran obra *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II*, 2a. part, capítol I, qualificués la França del segle XVI d'«auténtic corn de l'abundància», quan, de fet, mitja Gàl·lia —la major part de l'Occitània—, empesa per la pobresa, es buidava cap a la Península Ibèrica. El fenomen havia començat

molt abans de les guerres de religió al país veí.

Ens donarà una idea de l'estat de posar-se d'esquena al tema, en què es troba la historiografia del país veí, el fet anecdòtic següent que reporta Valentí Gual en el seu llibre citat a la nota bibliogràfica. L'any 1989, l'autor va anar a Tolosa de Llenguadoc a estudiar i aprofundir la qüestió de la immigració transpirenca a Catalunya, i ens diu: «La cara d'astorament que va posar l'encarregada de l'Arxiu Departamental de l'Alta Garona en comentar-li que venia a estudiar el tema de la immigració occitana a Catalunya és digna de recordar. Per dues raons: la primera, perquè creia impensable que *ells* haguessin abandonat algun cop el seu país a la recerca de treball, i la segona, perquè no entenia què li volia dir amb allò d'*occitana*.» Malgrat tot, alguns historiadors francesos han començat a rectificar —Braudel, el primer, en el seu treball més recent *Civilisation matérielle, économie et capitalisme XVe-XVIIIe. siècle*, vol. I—, bo i reconeixent la importància del corrent emigratori de què tractem, encara que sense aprofundir-lo i afirmant que es tractava d'una emigració temporera.

Ells potser no en tenen tanta necessitat, d'aquest aprofundiment; però nosaltres sí. Per a nosaltres és un tema capital: es tracta, ni més ni menys, d'explicar històricament un dels punts de la configuració moderna del poble català.

Entre nosaltres, l'allau immigratòria del nord dels Pirineus va arribar a ser tan forta que, a partir de l'any 1570, el bisbe de Barcelona va ordenar la incoació d'expedients d'informació de solteria o viudetat de tots els nuvis que no fossin naturals de la parròquia on es volien casar, per tal d'evitar possibles bigàmies. A partir del 1591 el bisbe de Vic va fer el mateix. La mesura anava dirigida sobretot, als immigrants francesos, però comprenia tot nuvi foraster, encara que només fos del poble del costat. El fons documental barceloní es conserva, desgraciadament incomplet, a l'Arxiu Diocesà de Barcelona, ordenat per l'arxiver mossèn Leandre Niqui. Comprèn milers d'expedients, de 1570 fins avui. Constitueix, per tant, una font de primera magnitud per a l'estudi de la immigració francesa a la diòcesi de Barcelona. Fa uns quants anys en vaig pu-

blicar l'estadística del període 1570-1699 (vegeu la nota bibliogràfica). És aquesta:

Quadro 1. Informacions de solteria i viudetat a la diòcesi de Barcelona, 1570-1699

any	novi francès	no francès	indeterminat
1570	4	1	0
1572	3	3	1
1574	26	2	0
1577	33	5	0
1580	23	9	0
1581	76	27	0
1582	82	21	2
1583	124	39	3
1585	35	6	1
1586	30	4	0
1587	11	4	0
1588	98	35	0
1589	115	28	5
1590	60	9	3
1591	170	35	8
1592	123	40	2
1593	168	30	3
1594	170	41	9
1596	159	50	9
1597	152	64	12
1599	179	87	8
1601	242	88	9
1602	250	71	7
1605	206	50	11
1607	161	51	11
1608	204	88	14
1610	223	100	17
1616	171	61	12
1617	172	94	10
1619	166	104	18
1622	182	160	38
1623	197	162	64
1628	116	149	63
1629	116	128	62
1632	166	160	73
1633	102	123	35
1634	154	123	32

any	novi francès	no francès	indeterminat
1639	61	78	36
1641	104	108	51
1644	48	105	64
1647	86	150	98
1648	97	158	87
1649	43	120	44
1650	76	215	75
1651	16	81	32
1653	50	241	116
1654	44	217	111
1655	44	172	123
1656	45	161	140
1657	50	211	47
1658	51	269	48
1659	48	265	62
1660	33	167	131
1661	30	172	94
1662	27	197	91
1663	23	178	69
1664	22	196	77
1665	40	269	67
1666	34	301	66
1667	39	275	49
1668	41	301	77
1669	38	259	83
1670	37	291	88
1671	46	300	80
1672	39	241	59
1673	51	319	68
1674	37	297	63
1675	48	322	93
1676	79	336	83
1677	75	318	93
1678	39	290	78
1679	39	356	80
1680	39	401	41
1681	52	308	46
1682	49	343	44
1683	38	291	56
1684	29	219	25
1685	43	279	70
1686	46	269	53
1687	46	239	32
1688	42	261	47

any	nuvi francès	no francès	indeterminat
1689	41	249	40
1690	27	230	38
1691	24	194	29
1692	31	187	30
1693	28	299	59
1694	31	246	94
1695	40	282	88
1696	35	335	68
1697	48	228	47
1698	46	383	99
1699	43	281	52

L'any 1602 i el decenni 1601-1610 marquen el zenit del moviment immigratori francès. Si acudim a les altres fonts, citades a la nota bibliogràfica que acompanya el nostre article, el resultat és coincident. Tot i la importància excepcional d'aquest fons diocesà, *que cobreix la informació de vora dos centenars de localitats, compresa la capital catalana*, fins ara no ha estat aprofitat pels nostres estudiosos. Així, com a exemple ben recent, en la *Història de Catalunya*, d'Edicions 62, al volum IV, Núria Sales, que utilitza el meu treball, negligeix inexplicablement aquesta estadística.

Tampoc no ha estat aprofitada una altra que n'oferia, referida a la població francesa de Sant Boi, vila propera a la ciutat de Barcelona, en els anys àlgids del traspàs de segle, gràcies a la informació fornida per les llibretes de comunió, que detallen les famílies una a una. Deia: «L'onada de la fi de segle la tenim documentada i contrastada amb la població autòctona i no francesa de Sant Boi a partir del 1583 i fins al 1605, en què comença a davallar. El màxim d'immigrants francesos, homes i dones, s'hi donà al 1601 amb un 44,2% de la població adulta total. El decenni 1597-1606 (aquest darrer any i els successius són mal documentats per manca de les llibretes de comunió corresponents) assenyalava el cim quantitatiu de la immigració francesa adulta a Sant Boi, que ve a representar un 40% de la població adulta de la vila.» Intercalava el quadro 2:

Quadro 2. Població adulta de Sant Boi, 1583-1605

any	no francesos	%	francesos	%	total
1583	327	76,3	102	23,7	429
1584	386	71,9	151	28,1	537
1585	401	72,8	150	27,2	551
1587	379	70,9	156	29,1	535
1588	406	69,6	178	30,4	584
1589	379	68,4	175	31,6	554
1590	361	70,1	154	29,9	515
1593	410	69,5	180	30,5	590
1597	388	66,-	200	34,-	588
1598	344	62,6	206	37,4	550
1599	286	58,2	206	41,8	492
1600	304	60,-	203	40,-	507
1601	281	55,8	223	44,2	504
1602	312	59,-	217	41,-	529
1603	360	62,7	214	37,3	574
1604	323	61,1	206	38,9	529
1605	272	61,3	172	38,7	444

Som en disposició d'avançar un pas més en la investigació de la intensitat demogràfica d'aquesta immigració que comentem, i també de la seva repercussió en el teixit social contemporani: és a dir, de la seva transcendència. Les dades que ofereixo són rigorosament inèdites. Quan la documentació ho permet —en el meu cas, l'Arxiu Parroquial de Sant Boi de Llobregat—, s'arriben a descobrir coses com aquestes:

1) El 42% dels casaments efectuats a la parròquia de Sant Boi en el període 1584-1620 van tenir el nuvi francès, segons el quadro que segueix:

Quadro 3. Casaments a Sant Boi de Llobregat, 1584-1620

nuvi francès	%	nuvi no francès	%
142	42	196	58

Font: Arxiu Parroquial de Sant Boi de Llobregat. Llibres d'esposalles.

Ja no es tracta de comparar aquest fenomen únicament amb els altres forasters, sinó també amb els mateixos naturals. És tant com dir que, en un moment donat del període, el 42% de les noves famílies santboianes tenien un cap de casa nascut a França. Al quadre 2 hem vist que, en efecte, era així. Si hi afegíssim els matrimonis de fills d'immigrants, la proporció sobrepassaria el 60%.

2) Els òbits d'adults —albat a part— a Sant Boi entre 1583 i 1606 ofereixen un saldo positiu de 122 homes, la qual cosa significa una *ratio* d'1,6 homes per cada dona, com es pot veure al quadre núm. 4:

Quadre 4. Òbits d'adults a Sant Boi de Llobregat

any	homes	dones	any	homes	dones
1583	18	10	1595	9	5
1584	8	10	1596	17	11
1585	13	13	1597	15	8
1586	8	8	1598	6	9
1587	10	8	1599	13	9
1588	16	5	1600	16	6
1589	9	11	1601	29	9
1590	10	5	1602	8	3
1591	11	5	1603	16	11
1592	5	6	1604	9	5
1593	21	14	1605	29	14
1594	18	6	1606	12	13
				326	204

Font: Arxiu Parroquial de Sant Boi de Llobregat. *Llibres d'òbits*.
Ratio: 1,6

3) Aquesta *ratio* es confirma en la població adulta vivent de Sant Boi a partir del decenni de 1590-1600, com es pot comprovar al quadre 5. Cal aclarir que no hi havia cap altra motivació especial d'atracció masculina a la vila de Sant Boi i al delta del Llobregat, en general, que l'agricultura i la ramaderia.

Quadre 5. Població adulta de Sant Boi, 1583-1605

any	homes	dones	total	ratio
1583	229	200	429	1,14
1584	296	241	537	1,22
1585	301	250	551	1,20
1587	307	228	535	1,34
1588	341	243	584	1,40
1589	311	243	554	1,28
1590	270	245	515	1,10
1593	350	240	590	1,45
1597	362	226	588	1,60
1598	336	214	550	1,57
1599	305	187	492	1,63
1600	310	197	507	1,57
1601	320	184	504	1,74
1602	322	207	529	1,55
1603	355	219	574	1,62
1604	325	204	529	1,59
1605	274	170	444	1,61

Font: Arxiu Parroquial de Sant Boi de Llobregat. *Llibres de comunitat*.

En resum això significa:

a) La renovació biològica del poble català. Ens movem, al delta del Llobregat sol, amb xifres d'alguns milers d'immigrants que mai més no van tornar a llur terra, segons certifiquen les llibretes de compliment pasqual i altre tipus de documentació. També els historiadors Jordi Nadal i Emili Giralt han subratllat el caràcter definitiu d'aquesta emigració. Una tal afluència multitudinària, en termes de demografia pre-industrial, ha estat així mateix detectada en alguna altra comarca catalana: Giral i Nadal en troben 4.000 a la costa el 1637, quan ja s'havia iniciat la davallada quantitativa. Cal advertir que no sempre la documentació és explícita quant a la procedència geogràfica dels immigrants. Mig catalans d'origen, també ho són els cognoms, i això pot encobrir casos no comptabilitzats, delatats pels noms: Guillem, Arnau —tan corrents, d'altra banda, a la Catalunya medieval, però inusuals entre nosaltres a l'època que comentem—, Bertran, Domenjó, Peirot... A tenor de les mostres que fins avui tenim, l'arribada de famílies franceses al Principat, únicament en el període àlgid de 1570 a 1620, hauria estat

de moltes desenes —probablement més de dos centenars— de milers d'ànimes; un potencial humà amb suficient calibre per a acoblant-se en pla d'igualtat biològica amb els naturals bo i renovellant-ne la sang. «Y així, foragitats tots los moros, restà Catalunya habitada sols de catalans y francesos», deixà escrit un contemporani, el jesuïta Pere Gil, en la seva *Geografia*. Poble decadent —recordem J.A. Vandellòs, girem els ulls a la natalitat del nostre avui—, Catalunya perdia recursos humans des del segle XIV. El canvi de conjuntura demogràfica l'ha apreciat en una frase exacta Narcís Castells en el seu treball *Moviments migratoris en la Catalunya moderna: el cas de la immigració envers la ciutat de Girona (1473-1576)*, quan resumeix: «Heus ací el resultat de l'empelt forà en una població autòctona que cent anys abans agonitzava.» La injecció occitana va permetre que la Catalunya demogràfica —Catalunya en definitiva— no continués pendent avall fins qui sap si al punt de qüestionar seriosament la seva pervivència com a poble.

b) Un predomini quantitatiu de la població masculina damunt la femenina, basat en l'afluència continuada de joves immigrants. És la Catalunya del bandolerisme, molt més plena d'homes que de dones, gairebé dos homes per cada dona, favorable a l'adulteri i a la violència, com ens certifiquen els nombrosíssims processos judicials de l'època. Les mesures de govern contra els immigrants francesos, víctimes propiciatòries, són constants. Les eclesiàstiques també: el bisbe de Barcelona arriba a retirar les llicències a la munició de clergues occitans, no sempre de conductes exemplars, que pululen com a coadjutors en les parròquies de la diòcesi. Però tothom, clergues i seglars, francesos i catalans, va armat. El pedrenyal esdevé el símbol d'aquesta època. Arma repetidament prohibida per les autoritats, la simple possessió de la qual és durament castigada amb penes de cinc i set anys de galeres. Però no sols hi ha mestres pedrenyalers a la capital, sinó —francesos— a les viles: Sant Boi, l'Hospitalet, Vilafranca del Penedès, Sant Andreu de la Barca, Mataró, Santa Coloma de Queralt... És a dir, *arreu on s'ha investigat*.

Un projecte nacional urgent

El tema que replantejem és parió al de la Catalunya actual, amb la gran onada immigratòria de la dècada dels anys seixanta d'aquest segle. Tema capital, amb repercussions socials, econòmiques i polítiques de primer ordre i d'un interès inqüestionable. Per què, doncs, hem de menystenir l'abast i el coneixement de l'onada occitana que va ajudar a configurar la Catalunya moderna, que és tant com dir la nostra personalitat col·lectiva? La postura de la historiografia catalana contemporània sobre aquest tema, fins avui, resulta, com a mínim, absurda. Urgeix una rectificació en aquest sentit, rectificació que correspon d'endegar a les nostres institucions, que hauran d'omplir aquesta important llacuna de les nostres arrels col·lectives mitjançant la formació d'un veritable projecte nacional de recerca sobre el tema que ens ocupa. I engegar-lo ben aviat, si no volem que ens caigui la cara de vergonya. O hauran de ser els de fora —qui sap, Mare de Déu, si els mateixos francesos— els qui ens vinguin, *una altra vegada*, a treure'ns les castanyes del foc?

Nota bibliogràfica

El lector interessat en el tema de l'article pot consultar els següents treballs: Jaume Agudé Sordé, *La població de Vilabella als segles XVI i XVII (1566-1640)*, dins *Actes de la XXV Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos* (Valls, Institut d'Estudis Vallencs, 1988), vol. II, ps. 11-27; Jaume Codina, *El fogatge del 1553 i la població de l'Hospitalet, Sant Boi i el Prat*, «Revista Catalana de Geografia», núm. 3 (1978), ps. 431-446; id., *La immigració francesa al Delta del Llobregat, 1400-1700*, *XXV Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos* (el Prat, Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat i Amics del Prat, 1980), ps. 226-371; Jaume Dantí i Riú, *Terra i població al Vallès Oriental. Època moderna. El creixement demogràfic i econòmic als segles XVI i XVII* (Santa Eulàlia de Ronçana, Ajuntament, 1988), ps. 133-141; Emili Giralt Raventós, *La colònia mercantil francesa de Barcelona a mitjans del segle XVII*, dins *Estudios de historia moderna* (Barcelona 1960), vol. IV, ps. 217-278; Valentí Gual i Vilà, «Gavatxos», gascons, francesos. *La immigració occitana a la Catalunya moderna (el cas de la Conca de Barberà)*, «Episodis de la Història» (Barcelona, Dalmau, 1991); Josep M. Llobet Portella, *La immigració francesa a Cervera segons els capítols matrimonials conservats a l'Arxiu Històric Comarcal de la ciutat (1501-1700)*, dins *Espacio*, tem-

po y forma, *Història Moderna IV*, vol. 2, ps. 45-62; Antoni Massanell i Esclasons, *Dades esparses dels immigrants francesos a Vilafranca del Penedès, el segle XVI*, dins *Miscel·lània penedesenca* 1980, ps. 61-90; id., *Dades dels primers immigrants occitans a Vilafranca del Penedès (1455-1553)*, dins *Miscel·lània penedesenca* 1988, ps. 217-244; id., *Dades de la immigració occitana a Vilafranca del Penedès a la segona meitat del segle XVI*, dins *Miscel·lània penedesenca* 1959, ps. 221-248; Enric Moreu Rey, *Els immigrants francesos a Barcelona (segles XVI al XVIII)* (Barcelona 1959); J. Nadal i E. Giralt, *Ensayo metodológico para el estudio de la población catalana de 1553 a 1717*, dins *Estudios de historia moderna* (Barcelona 1953), vol. III, ps. 237-284; id., *La population catalane de 1553 à 1717. L'immigration française et les autres facteurs de son développement* (Paris, SEVPEN, 1960); id., *La immigració francesa a Mataró durant el segle XVII* (Mataró 1966); J. M. Solà Morales, *La immigració francesa a Olot als segles XVI i XVII*, dins *Miscel·lània històrica d'Olot i comarca* (Olot 1983), ps. 17-76; Josep M. Torras Ribé, *Demografia i societat a Igualada durant els segles XVI i XVII*, dins *Miscel·lània Acqualatensta*, núm. 4 (Igualada 1987), ps. 87-109; Pilar Vives i Josep M. Comas, *La immigració francesa a Vila-rodona, segles XVI-XVII*, «Quaderns de Vilaniu», núm. 5 (Valls 1984), ps. 149-156.